

Hamvas fogadtatása magán viseli a helynek, a kornak, az egyénnek és a közö-
ségnek – egyszóval: annak a konstellációnak az állapotát, amelyben vagyunk,
miként bármely gondolat hatása a felfogás affinitásának is a függvénye.

Erről a ténymegál-
lapító mondatról viszont
rögvest elmondható, hogy
tartalma nyilvánvaló köz-
hely. A „közhely” szó pe-
dig azt jelenti, hogy amit
mondunk, amit állítunk,
nem ad már semmi újdon-
ságot; hogy sokan és sok-

szor elgondolkodtak már azon, és általában hasonló megállapításra jutottak,
ezt le is írták, és számtalanszor fel is emlegetjük. Beszélgetéseinkben s tuda-
tunkban a felbukkanó „közhely” a tisztos unalommal egyenlő; az illetet kár
tehát újra megidézni egy magára valamit adó embernek, egy magára valamit
adó társaságban.

Holott a hamvasi életmű leglényegibb, legfontosabb tartalmai,
talán Hamvas egész irodalma, a „témái”, amelyek körül újra és újra vizs-
latva kering, a galaxis, amit elmeizgalma és leíró szenvedélye befog: az
ezermilliószor végigélt és átgondolt Világ, a Teremtés – a legnagyobb Köz-
hely. És körülötte a végkövetkeztetések stabil közhelyei. A naponta újra-
értelmezett Kinyilatkoztatás, amelynek minden szava – miközben teljes e
mai civilizációnkban az újdonságok hatalmas igénye-szomja honol és
zajosan ünnepli magát – ekként voltaképpen már botrány. S a „közhely”
titulus éppen ezt élezi ki.

A méltatlan szimplifikáció a magasztosság köreiben. A porladhatatlan
partokon sétáló, picinyekké feledett nagy szellemek örök gondolatai. Igazi
írónia. S ahogyan Ő idéztetik meg, az Egyetlenegy, az Abszolútum: közhely
gyanánt. És nem is jó tréfaként. A mérvadó, cinikus mai szellem ide farolt.
Ugyan, hogyan lehet mesélni, komolyan állítani még valamit, ami abszolút
igazság, amelyben kételyről s cáfolatról szó sem esik? S hogyan lehet erre
építeni valamit?

A nagy kételkedők után. Mo Ti után, aki tagadta a zene szentségét és
fontosságát. Parmenidész után, aki nem tudta meglegelni az Egy és a Sok között
a megnyugtató viszonyt. Az egész Római-Birodalom után, Sade márki után,
akik az érzékek, a bennünk égő pokoli hiány vibrációi mentén, a vágy hedo-
nizmusa mentén kétségbeesett gyönyörökkel próbálták enyhíteni ez agyat s
idegeket szakító hiány feszültségeit – a titkok titkait kutatva és bizonyossá-
got hazudva, s megdönthetetlen bálványokat emelve közben annak, ami
nincs. S aminek tényleg kell a bálvány, különben nem is lenne.

Szabados György 13

IDŐSZERŰSÉG ÉS LÁBADOZÁS

A hamvasi szellem aktualitása

Az egzakt kontaktusok rabjává vált, önhitten is kételyes Tudományosság után. A *mennyiségek* forradalma után. Az egymás bőrét elevenen lenyúzó valatók Semmi-ünnepélyei: eme sajátos többségi (bolsevik) temetkezési aktusok után; a Nagy Relativizmus és a Szuperdestrukció mai hosszú agóniája-
14 kor, a Tömegek (indirekt) hatalmának telje idejében, amikor átláthatatlanok már a dolgok, mert részlegesek (ezért kell a sok információ!). Átláthatatlan az élő élet egésze; amely ugyan mindig is rejtekezik, vedlik, korábbi voltát feladva. És nyakunkon a fekete-fehér polarizáció, a kifinomultságnak tűnő új vandalizmus: a binaritás. Az új önkény, új érzéketlenség. Amikor "a buták gondolkodni kezdtek" (Jean Cocteau), s mivel buták voltak, úgy is cselekedtek, és ennek ma sincsen vége: minden félbe van hagyva, bevégezetlenül, a természet megbontott körei is nyitva maradtak, mert nyitva hagytak.

Ebben a súlyos, kételyes és gőgös szürkületben, ebben a vakuló önhittségben nem volna szabad valakinek az Okot és a Világosságot, akár szavakban is megidézni. Nem volna szabad még csak fel sem emlegetni. Ironikusan sem. Közhelyként sem. Ez nem való ma ide. Valójában ma nem "előnyös" már hinni sem. (S ez újabb fordulat.) Hinni: csak úgy, természetesen. Hinni magunkban. Magunkban is. Hinni tilos, legalábbis nem illik. Más stílus az. Merthogy azért változatlanul érezzük magunkban ma is, minduntalan, hogy mi a fundamentum, hogy mi az Igazság. Ott, legmélyen önmagunkban, személyességünk gyökerénél és alább. Hogy ott van bennünk, s hozzá elszakíthatatlan közünk van. Ott van bennünk, ha Róla le nem szakadunk, ha le nem szakít Róla minket a Nagy Fűnyírógép. Onnan lát, ott táplál erővel, ott jelentkezik, és kívülről és belülről tanít – a megfoghatatlan: a léteben elfogadhatatlan, s mégis mindenben jelenlévő Abszolút Közhely. Aki által nem esik szét meddő darabokra a világ.

Ahol a dolgok megváltottan is megváltatlanok maradtak, mindezt emlegetni sem volna szabad. Annak most nincsen itten az ideje. Mert megváltás ugyan volt már, de nem: érvényesülés.

Mindezt komolyan felemlégetni ma, az érvénytelenség, a kihullás kockázatával jár.

Nem véletlen hát, hogy a legdivatosabb élő magyar írónak is, mikor egy sópánkodásos percén – "mit is lehetne itt tenni?" – azt ajánlottam volt, mint kézenfekvően, szinte már közhelyesen egyszerűt, hogy hihetetlen szerencse nekünk a hamvasi hagyaték, hogy itt élt és mindent kidolgozott, amivel lassan a helyére lehet billenteni (s épp egy csillagzatváltás ritka pillanatában!) mindent, ami régi remények mentén olyan hosszú időn át, s oly önhitt gyötrelmek során elrontatott (hiszen kész az analízis, kész a diagnózis, kész a normalitás ikonja, és kész a metódus is!) – a népszerű író rögtön rám ropanntotta, hogy Hamvas *nem időszerű*.

A Fény ma nem időszerű, a Fényesség ma nem időszerű, nem időszerű a Világosság és a Látás. Csak a holdas homály, amelyben mesterséges dics-fények havaznak.

Miért érdekes hát mégis, miért újdonság mégis ez a hatalmas, gályarabságban született életmű, ez a nagy enciklopédikus és konzekvens írástömeg, amit Hamvas reánk hagyott? Ez az egész, amit talán „Hamvas-jelenségnek” mondani a legtalálóbbs s legpontosabb, hiszen ebben benne van az ő életpályája, vállalt sorsa is. 15

Mi közünk ma nekünk, immár 21. századbbelieknek – hogy kelően tapintatlan legyek – egy egész újabb közhelygyűjteményhez, amikor a világ sokkal fontosabbnak látszó dolgokban ég? Talán amiért Arkhimédész azt mondta egykor – Karel Capek szerint – a spártai követnek, aki világhatalomra akarta megnyerni őt megbízó urának, nevezetesen, hogy “én ennél sokkal fontosabb dolgokkal foglalkozom: körökkel és háromszögekkel”? Vagy szellemi hedonizmusunk miatt? Már falánk és perverz angyalok lettünk? Vagy mert újabban sem lettünk boldogabbak, pedig jobban hiszünk másoknak, mint önmagunknak?

Talán azért inkább, mert a hamvasi gondolkodás ismét meri vállalni a valóság egyszerű, láttató igazságait és vizont. Az Igazság valóságát. Az Isten-érdekű és nem a pusztán emberszemontú gondolkodást. Az egyetemes erkölcs valóságát. Meri élni az emberben meglévő, egyre nehezebben megpillantható és tetten érhető istenit is. Az emelkedettebb embert. Sőt. Ehhez tartja magát, s erre igyekszik visszaemelni szemléletünket, így magunkat is. Valószínűleg ez, igen, ez a kiengesztelődéses Égbe kapaszkodás, ez az erkölcsi pozíció lehet, már szinte napi aktualitásának az oka. Ezért nélkülözhetetlen megint ez a régen levedlettnek hitt, ópiumosnak mondott sűrű közhelyesség. Miközben a dolgok már-már követhetetlenül összekavarodtak, összezavarodtak. Megszűnt a belátható rend. Ahogyan Pilinszky írja, „nem tudunk semmit”, legföljebb csak ha gyanítunk. A gyanú terepe lett a világ. És semmi bizonyosság. Szükség van itt az áttetsző közhelyekre, megint már tiszta szavakra, újra láttató szimbólumokra, egy nagy megnyugvásra. Ár- és belvizek után egy kis szikkadásra. Erőre, enyhületre. Mert minden mocsarasan bonyolult lett. Barátságtalan és otthontalan. Egy hatalmas kásahegy tornyosul előttünk megint, amelyen azonban átrágni magunkat (se vége, se hossza) muszáj. Amely elől nincsen menekvés. Ez immár erkölcsi kérdés. Ez a Jelen és a Jövő halaszthatatlan dolga.

Ahogy Böhme tette. Akiben, szerszámai mellett (és a szerszámaihoz hasonlóan) külön utakon járt a kíváncsi elragadtatottság. Az igazság, a valószínűség öröme és biztonsága. Az újra csodálata, ugyanannak. Vajon Isten is így teszi? Ebben a "poloskás", megfigyelt-lehallgatott, "beazonosított" mai létben is ez az egyszerű szent intimitás, az *értelem benső szabadsága* az, ami megmaradt fundamentumnak ahhoz, hogy ne túltengő méla óriások legyünk, humán Dinoszauruszok, de legalább porszemnyi istenes embernek megmaradjunk. Igen, a munkát az emberen, az embernek elsősorban önmagán kell elvégeznie.

A makacs, bizonyos dolgokban megváltoztathatatlanul hűséges ember nem hajlandó feladni magában a minden emberben veleszületett és Istennel rokon, alkotó-teremtő alaptermészetet. Valójában beavatottakként, erkölcsi alapállással születünk, amelynek felhígulása, kiégetettsége, az ebből való lassú kifosztás a modern kor legnagyobb bűne és veszedelme. Ki tudja, hogy a jövőben ez még mi minden rosszra vezet?

Ez az alkotó szemléletű figyelem, miközben fantáziál és fabrikál – nagy csodálkozások közepette – egyre mélyebbre-magasabbra és mind elvontabb terepekre téved és hatol. A látatlan törvények körébe, hogy ott körbe-, s onnan visszatekintve, eme erkölcsi alapállás látóbíborán át jobban lássa a dolgát és önmagát. Amíg erkölce nem változik: ellenőriz és felfedez. S közben oda mindent beköt. A dolgok nyitját, a jelenségek mögöttes rendjét akarja s véli megérteni. Ennek az egész élő építménynek a titkát, végső értelmét és mivoltát. Az erkölcsi építményt. Az Istent. A jó működés csodáját. Beavatott akar maradni. Mert ehhez istenadta joga és képessége van. Bizonyos értelemben igenis kézzel fogható titkát akarja tudni mindennek, hiszen egyúttal – ellentétpárként – ott munkál, hajt benne a hitetlenség, a hiány hullámverése is. Két lábon áll bennünk a világ. És meglepetéssel, egyre nagyobb csodálkozással konstatálja, hogy végül (s persze mindig is átmenetileg) újra, valamikor már fölismert, sőt: tudott összefüggésekbe botlik. És ismét bennük gyönyörködik. Isten él – és ugyanaz.

Összefüggésekre, amelyek azonban – a halandó s folyton haldokló és egyre némább elődök, hordozók miatt – minduntalan kikopnak tudatunkból, és látszólag elvesztik jelenlétüket. Cifra álruhát öltenek, vagy bebújnak láthatatlanná tévő köpenyükbé (lám, a nagy mese = nagy filozófia!) s onnan sandítanak – de vannak. Kis törvény-tündérek, tiltás-boszorkák, szabálymanók. Nyugodtan várnak, az örök visszatérés időtlen szárnysegédei ők (égi-földi kémekek, ezoterikus bábaasszonyok), s mindig bennünk is lakozván csak akkor bújnak elő, ha jelenést int a Mester. Olyankor aztán nincsen áttételesség, olyankor minden direkt. Olyankor az isteni szent szabadság meztelenkedik, hiszen beállt a sötétség. És máglyákat rakat, szertartásokat rendez, és a tisztító tüzek melegében helyre lopózik a rend. Olyankor a neveltségesség

már hegyekben áll, és a sínek alá kerül kőágnak a hiú hatalom, az ablakokon át újra messze látni, a Böhme-féle „akárki” szemlélődőt pedig boldogság önti el, nemes lesz, sőt: előkelő és becsaphatatlan.

A gondolat. A tisztának maradt, tágas gondolkodás. A titkos intuíció, 17
a beavatott értelem féltve őrzött szabadsága, amelynek révén a csatangoló, kutakodó szellem bármerre jár, hű marad eredendő lelkületéhez. Ez az örök ajánlat, s ez az esély. Ez a világosság záloga. Az eligazodásé. A közhelynek titulált, szabadságban megélt s felfogott Törvénynek, és az át-tetsző, kikezdzhetetlen tekintetű szavaknak, hites, hiteles szavaknak van itt az ideje újra. Eme isteni meztelenségnek. Az elferdíthetetlen, kicserélhetetlen, elhazudhatatlan, s feledhetetlen értelmű szavaknak. E pontos és jó foglalatoknak a dolgok végső természetéről. A direkt megszólalásnak, mely e zsugorított nagyvilágban megint otthonos-ságot teremt. A bölcsességet őrző, s igazat hozó-idéző, fenntartó és láttató szavaknak. A hamvasi szavaknak. A meztelen, újszülött időnek megint. Ahol a Törvény helyreállítatik, amit a butaság, az önhietség és a hanyagság hosszasan körbevizelt. Itt állunk a Logoszra, az Igére érkeve és várva a jó és pontos szavakban is rejlő, fenntartó és rendező erőre. A nagy mércére. Amely még ma is (mert hisz örökké!) oly potens hatalom, hogy ellen tud állni bizonynal, méltóságos, ősköz-helyes magyar nyelvünk kivámolásának is.

Ha Arkhimédész köröket és háromszögeket tartott fontosabb dolgoknak, mi Hamvas, és bölcs és szent elődeink nyomán Erkölcsöt mondunk, és hűséget értünk az isteni értelemhez. Mert a Szó: tett, amit tett követ. Ez az élő teremtés sora. Minden működés erkölcsi minőséget követel. Az emberi is az égalattiban.

A megváltás folytatásának soha be nem végződő, folyamatos munkáját tehát az embernek újra, és magán kell elkezdenie.

Aki látta már (például Nepálban) a soha, percre sem megálló imake-rekeket (mert mindig pörgetik, ez szimbolikus dolog), a folytonosan a szakralitás békeességében élő derűs, barátságos embereket, és közben tudja, hogy a hamvasi szellemiséget például Dániában kerek-perc fasiszta ideológiának mondják (hogy a két legnagyobb hivatalos dán napilap egy-egy recenzójára hivatkozzam, s ez hasonlóképpen: jelez!) – abban tudatosul az a felismerés is, hogy ez a hatalmas kontraszt egy már vibráló, nagy szellemi háborúról árulkodik; szellemiről, amely ma fontosabb, mint a politikai.

De meg kell látnia ugyanakkor azt is, hogy ebben a jobbára még a színfalak és homlokok mögötti, hatalmi-uralmi harcban a böhmei csodálkozó-töprengő, jóhiszemű napi ember tudja majd mégiscsak eldönteni ezt a legújabb hosszú ütközetet. Ő tudja majd, saját örök-naiv, istengyermeki

természete révén és azt nem feladva, ahhoz elemi jóérzése révén váltig ragaszkodva, azt napi enyhületes örömen gyakorolva – eme egzisztenciális önfeledtségen. Átbillentve lassan, s biztos tehetetlenséggel a hétköznapok s az ünnepek, a világi lét hangulatát, stílusát, tartalmát, újra egy istenudvari otthonosságba. Visszafelé is elsülhet az Aranyborjúhoz terelt, hamis csodákkal s rossz hangzatokkal itatott tömegek mai, jól fizetődő indirekt uralma.

A művészetek, a szavakon túli, személyes nyelvezetek addig is a legjobb, legalkalmasabb eszközei lehetnek az ember talpra állásának. Hiszen a nagy és igaz művészet – ha hagyják – az emberben jelen lévő isteni megszólalás véttlen felfogása és továbbadása.

A zene pedig, ez a csak félig evilági tünemény: a legfelemelőbb lélekistápolás, karbantartás és erőátvitel, amely nélkül lehet ugyan, de nem érdemes élni, s mely nélkül az Istent méltóan dicsérni talán nem is lehet.

Szokássá, szokásokká tenni az élet istenes, nemesebb világát, egy ilyen stílust adni kívül és bévül magunknak. Ez a dolog nyitja, amely megújodást ígér. S Hamvas is, minden sorával ezt teszi, nemcsak tanítja.

A recepció, a fogadtatás, a befogadás tehát mindig is akként alakul, ahogyan magunk is belekerülünk, belefordulunk, belepördülünk: beleáldozzuk, beavatjuk, belederítjük magunkat ebbe a jó bódulatú, könnyű világosságú, egyetemes imamalomba – ami egyáltalán nem csupán mókuserék! Hanem az értelmes, áldozatos élet. S amit jól pörgetni, jól szolgálni nem érdemes ugyan, hiszen "kiterítenek úgyis!", de amit pörgetni s jól szolgálni, amely szerint élni mégiscsak érdemes. Ha már úgyis egyszer kiterülünk.

(2001. március 22. Balatonfüred, Hamvas Napok)

